

Милана Писарић, асистент
Правног факултета у Новом Саду

СУЗБИЈАЊЕ ПРЕКОГРАНИЧНОГ ЕКОЛОШКОГ КРИМИНАЛИТЕТА¹

Сажетак: Еколошки криминалитет представља озбиљан међународни проблем, који се манифестује у разноврсним облицима, а који ни су ограничени на загађење ваздуха, воде и земљишта ни на истребљење биљних и животињских врста до истребљења, већ се односе и на радње које убрзавају климатске промене, драстично смањење залиха рибе, пушење шума и слично - утиче на уништавање природних ресурса. Наведене и сличне радње су транснационалног карактера, с обзиром да могу имати широк утицај на природне ресурсе, привреду и безбедност више држава, а у неким случајевима њихови ефекти су планетарних димензија. Осим тога, у вези са кријумчарењем одређених биљних и животињских врста и појединим облицима масовног загађења у значајном проценту уочено је деловање прекограничних организованих криминалних мрежа. Ову чињеницу потврђују подаци о дејалном планирању реализације активности, значајној финансијској подршци, најживом управљању међународним односима и о великом профиту. Ипак, транснационални еколошки криминалитет није био међу приоритетима међународних и националних институција све до недавно, с обзиром да је препознавање размера овог облика криминалитета и неопходности међународне сарадње од стране надлежних органа скорије даћа.

Кључне речи: еколошки криминалитет, међународна сарадња.

¹ Рад је резултат истраживања остварених на Пројекту „Биомедицина, заштита животне средине и право“ (бр.179079), а средства за његово остваривање су обезбеђена од стране Министарства просвете и науке Републике Србије.

1. Увод

Еколошки криминалитет представља озбиљан међународни проблем, који се манифестује у разноврсним облицима, који нису ограничени на загађење ваздуха, воде и земљишта нити на истребљење биљних и животињских врста, већ се односе и на радње које убрзавају климатске промене, драстично смањење залиха рибе, пустошење шума и слично - уопште на уништавање природних ресурса. Облици еколошког криминалитета могу се условно поделити у две категорије:

1. трговина природним ресурсима, која обухвата трговину угроженим врстама, незакониту сечу шума и незакониту експлоатацију и трговину минералним ресурсима; и

2. трговина опасним материјама, која обухвата илегалну трговину супстанци које оштећују озонски омотач и одлагање и трговину отпадом².

Одређени облици еколошког криминалитета, као што је криволов дивљих животиња, могу угрозити постојање читавих врста и лишити локалне заједнице вредног ресурса за туризам и привреду уопште. Ефекти појединих еколошких кривичних дела су глобалне природе, као на пример, оштећење озонског омотача или бацање опасног отпада који могу утицати на широко географско подручје или загадити читаве водене системе. Поред тога што ефекти еколошког криминалитета могу бити прекогранични, као у случају загађења ваздуха и воде, фазе у извршењу кривичних дела могу бити транснационалне по распрострањености појединачних акција, као код трговине опасним отпадом из индустријализованих земаља у земље у развоју.

Дакле, транснационални карактер еколошког криминалитета потиче или од чињенице да су ефекти криминалитета прекограничне природе или да постоји кретање илегалне робе преко националних државних граница. Таква прекогранична димензија еколошког криминалитета је последица глобализације криминалитета услед чега криминалци послују преко "узнемирујуће порозних" граница,³ користећи лакоћу комуницирања и кретања робе и новца. При томе, еколошки криминалитет данас представља један од најunosнијих облика криминалне активности. Процењује се да годи-

---

² Conference of the Parties to the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (2010) Expert consultation on the use of the Convention for combating emerging forms of crime. Item 5 of the provisional agenda for the Fifth session. CTOC/COP/2010/3, http://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/COP5/CTOC_COP_2010_1/CTOC_COP_2010_1_E.pdf

³ Brack D. Hayman, *Intergovernmental Actions on Illegal Logging: Options for intergovernmental action to help combat illegal logging and illegal trade in timber and forest products*. UK Department for International Development, London, <http://www.illegal-logging.info/uploads/Illegalloggingfinalreport.pdf>

шњи профит од илегалног одлагања опасног отпада, трговине опасним супстанцама и кријумчарења заштићеним природним ресурсима износи између 18 и 25 милијарди еура, те да трговина угроженим врстама доноси од свих типова еколошког криминалитета највише прихода, а у односу на остале типове криминалитета налази се на другом месту по профитабилности, одмах после трговине дрогом⁴. Као и у случају других незаконитих активности на тржишту, тешко је прецизно утврдити колико је заиста распрострањен и профитабилан еколошки криминалитет. Светска банка, на пример, процењује да нелегална сеча шума државама јужне хемисфере ствара трошкове од петнаест милијарди долара у виду изгубљених прихода и пореза сваке године⁵.

2. Међународноправно регулисање еколошког криминалитета

Глобални режим заштите угрожених врста, смањења загађења мора и ваздушним простором, очувања шуме и других природних ресурса постаје све развијенији и разруженији, тако да је од одржавања Конференције УН о животној средини 1972. године у Стокхолму (која је прва значајна конференција на којој су се разматрала питања међународне заштите животне средине) закључено више од 250 међународних и регионалних еколошких уговора. Свака од тих конвенција предвиђа постојање посебних механизма за имплементацију и посебних органа за надзор над спровођењем, а неке од конвенција садрже и казнене одредбе. Како еколошки криминалитет обухвата разноврсне облике криминалне делатности, а који су дифузно распоређени у међународној правној регулативи, међународне казнене одредбе нису централизоване у једном пропису. Осим тога, постоје облици еколошког криминалитета који за сада уопште нису обухваћени конвенцијама, као на пример незаконит, непријављен и/или нерегулисан риболов и сеча шума.

Земље чланице УН су 1995. године први пут разматрале потребу регулисања најтежих облика еколошког криминалитета у међународној конвенцији⁶, а од тада су постојали бројни предлози у том правцу, од предлога да се пропише једно опште дело деградације животне средине⁷,

---

⁴ Glen Wright, „Conceptualising and combating transnational environmental crime“, *Trends in Organized Crime*, 2/2011.

⁵ EIA, *Upholding the Law: The Challenge of Effective Enforcement*, London, 2007.

⁶ ECOSOC, Resolution 1994/15, The role of criminal law in the protection of the environment, 25 July, 1994. Annex, Recommendations Concerning the Role of Criminal Law in Protecting the Environment, paragraph (k). <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1994/eres1994-15.htm>.

⁷ Видети код: Todd Howland, „Chernobyl and Acid Deposition: An Analysis of the Failure of European Cooperation to Protect the Shared Environment“, *Temple International And Comparative Law Journal* 2/1987.

екоцид⁸ или геноцид над животном средином⁹, па чак до предлога да се инкриминише штета нанета будућим генерацијама¹⁰. Ипак, до данашњег дана не постоји конвенција која би на свеобухватан начин решила питање *stricto sensu* међународне инкриминације тешких облика деградације животне средине, него се казнене одредбе налазе у неколико конвенција које обавезују државе потписнице да инкриминишу одређене облике еколошког криминалитета. Као најзначајније међу таквим споразумима наводимо: Међународну конвенцију о спречавању загађења мора са бродова¹¹, Конвенцију о спречавању поморског загађења бацањем отпада и других материја¹², Конвенцију о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре¹³, Базелску конвенцију о контроли прекограничног кретања опасних отпада и њиховом одлагању¹⁴. Од регионалних споразума, од значаја су Конвенција Савета Европе о заштити животне средине кроз кривично право¹⁵, те Директива Европске уније о заштити животне средине кроз кривично право¹⁶. Поједини споразуми, чији је предмет заштита животиња¹⁷ и заштита океана¹⁸ садрже казнене одредбе. Уједињене нације су посветиле пажњу и улози кривичног права у заштити животне средине, али углавном у контексту борбе против организова-

⁸ Видети код: Mark Gray, „International Crime of Ecocide“, *California Western International Law Journal* 215/1995; Christopher H. Lytton, „Environmental human rights: Emerging trends in international law and ecocide“, *Environmental Claims Journal* 13/2000.

⁹ Lynn Berat, *Defending the Right to a Healthy Environment: Toward a Crime of Geocide in International Law*, 11 *Boston University International Law Journal* 327 (1993).

¹⁰ World Future Council, *Crimes against Future Generations* <http://www.worldfuturecouncil.org/fj_crimes.html> .

¹¹ International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL 73/78), <http://www.imo.org/about/conventions/listofconventions/pages/international-convention-for-the-prevention-of-pollution-from-ships-%28marpol%29.aspx>

¹² Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter (1972), <http://www.imo.org/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/Convention-on-the-Prevention-of-Marine-Pollution-by-Dumping-of-Wastes-and-Other-Matter.aspx>

¹³ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (1975), <http://www.cites.org/>

¹⁴ Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal (1992), <http://www.basel.int/>

¹⁵ Convention on the protection of the environment through criminal law, ETS No. 172 (1998), <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG>.

¹⁶ ¹⁶ Directive 2008/99/EC of 19 November 2008 on protection of the environment through criminal law, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:328:0028:0037:EN:PDF>.

¹⁷ Convention for the Regulation of Whaling (Sept. 24, 1931), <http://iwcoffice.org/commission/convention.htm>

¹⁸ For example, the International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil (May 12, 1954), <http://www.admiraltylawguide.com/conven/oilpol1954.html>

ног криминала¹⁹. У Резолуцији Економско-социјалног савета УН о улози кривичног права у заштити животне средине државама чланицама је препоручено да обезбеде широк спектар мера, правних лекова и санкција, у својим уставним и законским оквирима и у складу са основним принципима кривичног права, како би се обезбедило поштовање закона у области заштите животне средине²⁰.

Ови напори су ипак епизодни и са недовољним ефектима. У оквиру европске регионалне интеграције, Конвенција Савета Европе није ступила на снагу, а донети регулативе ЕУ у области кривичног права су још увек ограничени. На глобалном нивоу, опредељење УН није било директно усмерено ка еколошком криминалитету, тако да је исти изостао из Конвенције Канцеларије Уједињених нација за борбу против трговине дрогом и криминала (*UNODC*) против транснационалног организованог криминала²¹, а Конференција држава потписница Конвенције је тек недавно (2010. године) препознала еколошки криминалитет као "изузетно релевантан у смислу мандата *UNODC*, с обзиром да се у незанемарљивом броју случајева еколошки деликти вршени у оквиру активности организованих криминалних група"²². На Дванаестом конгресу посвећеном превенцији криминала и кривичном правосуђу у априлу 2010. године, у тзв. Декларацији из Салвадора указано је на "изазов нових облика криминала који имају значајан утицај на животну средину"²³. Ниједна од ових иницијатива се осим тога није заиста бавила глобалном еколошком претњом као таквом. С друге стране, међународна заједница се фокусира на међународни организовани криминал и тероризам, а имплементација међународних споразума који регулишу поједине појавне облике еколошког криминалитета, препуштена је државама у складу са националним приоритетима, јер не постоји глобални режим контроле. Поред имплементације међународних прописа и ин-

---

¹⁹ На састанку *ad hoc* експертске групе децембра 1993. године разматрани су ефикаснији облици међународне сарадње у борбу против организованог криминалитета, први пут укључујући и еколошки криминалитета.

²⁰ ECOSOC, Resolution 1994/15, The role of criminal law in the protection of the environment, 25 July 1994, <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1994/eres1994-15.htm>.

²¹ <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/index.html>

²² Conference of the Parties to the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (2010) Expert consultation on the use of the Convention for combating emerging forms of crime. Item 5 of the provisional agenda for the Fifth session. CTOC/COP/2010/3., http://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/COP5/CTOC_COP_2010_1/CTOC_COP_2010_1_E.pdf.

²³ UN (2010) Draft Salvador Declaration on Comprehensive Strategies for Global Challenges: Crime Prevention and Criminal Justice Systems and Their Development in a Changing World. Twelfth Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Salvador, Brazil. A/CONF.213/L.6/Rev.2., <http://www.un.org/en/conf/crimecongress2010/>.

криминације одређених облика еколошког криминалитета у појединим државама, као проблем може се поставити питање броја поступака који се воде за кривична дела против животне средине. Наиме, чак и у земљама чланицама ЕУ које су екстензивно приступиле прописивању одређених понашања као кривичних дела, релативно је низак број предмета који су процесуирани. Како је утврђено у опсежној Студији о кривичном гоњењу пред националним судовима у земљама чланицама ЕУ, само 122 поступка за кривична дела против животне средине је вођено у периоду између 1992. и 2003. године²⁴.

Упркос значајним последицама и распрострањености, изгледа да се еколошком криминалитету не прилази са довољно пажње ни на националном ни на глобалном нивоу. Како УН у Декларацији из Салвадора примећују, државе имају тенденцију да приступ еколошком криминалитету сведу искључиво на управљање природним ресурсима, занемарујући да инкриминишу озбиљне облике еколошког криминалитета, а није редак случај да не постоје органи чија би искључива надлежност била откривање и доказивање еколошког криминалитета или ако такви органи постоје, често су службена лица недовољно обучена, неефикасна и недостају им довољна средства/мотивација.

3. Међународна сарадња у супротстављању еколошком криминалитету

Супротстављање озбиљном глобалном проблему какав је еколошки криминалитет и ефикасно спровођење еколошких прописа захтева укључивање што већег броја релевантних актера, односно интеринституционалну сарадњу између локалних, регионалних и међународних, владиних и невладиних организација. Постојање одређеног броја казних одредаба дифузно распоређених у различитим конвенцијама и непостојање међународног уговора који би на свеобухватан начин регулисао еколошки криминалитет и створио оквире институционалне сарадње између надлежних органа држава потписница не значи само по себи да је супротстављање еколошком криминалитету немогуће или неефикасно. Примена одредаба међународних конвенција у прекограничним случајевима са собом носи одређене изазове чије ће превазилажење зависити у значајној мери од механизма за имплементацију које постави сама конвенција, од којих су три кључна: органи надлежни за утврђивање чињеница, процедуре за проверу примене и санкционисање непоступања по одредбама конвенције. Дакле,

---

²⁴Organised environmental crime in the EU Member States, http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/organised_member_states.pdf.

да би супротстављање било успешно, потребно је створити оквире за сарадњу и мреже за комуникацију између држава, односно надлежних институција и органа. Неопходност унапређења међународне сарадње препознато је као императив у поменутој Декларацији из Салвадора, а *INTERPOL* је заузео став да „један од најбитних препрека у борби против еколошког криминалитета“ представља недовољно „повезивање“²⁵. Стварањем мреже као механизма путем кога државе могу да размењују информације и примере добре праксе могла би се остварити и боља координација и сарадња надлежних органа, јер би таква сарадња, нарочито прекогранична, не само олакшала одвијање процеса имплементације конвенција, него би могла резултирати и међусобном разменом информација у спровођењу прописа, мониторингу и вођењу политике у области животне средине. У том смислу, у оквиру Програма Уједињених нација за животну средину разматра се могућност јачања постојећих споразума и стварања глобалне структуре управљања, типа Светске организације за заштиту животне средине²⁶.

Иначе, у пракси се прекогранична сарадња реализује у неколико облика. Као најзначајнија три аспекта сарадње надлежних органа у кривичним стварима могли би се издвојити: откривање прекограничног еколошког криминалитета, заједничко предузимање одређених истражних радњи и помоћ процесно-доказног карактера.

Откривање прекограничног еколошког криминалитета. Очигледно је да случај прекограничног еколошког криминалитета подразумева нелегалну активност у више од једне земље, што међутим може изгледати мање очигледно за органе надлежене за откривање таквих нелегалних активности у појединим земљама, односно сазнање о транснационалном карактеру конкретног случаја и о потреби обавештавања, размене информација и сарадње са надлежним органима друге државе може се створити тек у току вођења преткривичног и кривичног поступка. Које су то информације које се могу размењивати и на који начин, зависи од правног оквира за сарадњу државних органа у кривичним стварима. У принципу, надлежни органи стичу сазања о криминалним активностима у оквиру транснационалног еколошког криминалитета или реактивно или проактивно. Реактивно деловање надлежних органа подразумева предузимање задатака и послова из своје надлежности, по сазнању за извршено кривично дело. Извори сазнања су најчешће пријаве грађана или других надлежних органа у обављању послова из своје надлежности (нпр. од царинских органа). Проактивно деловање примарно усмерено на превенцији криминалитета почи-

²⁵Interpol (2009) Environmental Crime Programme: Strategic Action Plan, <http://www.interpol.int/Public/EnvironmentalCrime/Manual/strategicplan.pdf>

²⁶ <http://www.unep.org/environmentalgovernance/>

ње са првим оперативним подацима (индицијама) надлежних органа, а у циљу прикупљања података довољних и потребних за покретање кривичног поступка. Полиција, често у сарадњи са другим државним органима, може прикупити информације путем контроле (комерцијалних возила, возова и бродова који транспортују отпад до одредишта у иностранству). Правни оквир за полицијску сарадњу у Европској унији такође омогућава спровођење акције заједничке контроле од стране полицијских службеника две или више држава чланица. Постоји могућност коришћења полицијских сарадника који могу да обезбеде обавештајне податке о криминалним активностима и о лицима која су укључена у реализацију истих. Један од могућих приступа је да се систематски прикупљају и анализирају информације о одређеном проблему о ком надлежни органи већ поседују одређена сазнања. Пример ради, систематска анализа компанија која послују у одређеном сектору, као што је примера ради компаније која се бави одлагањем азбеста, може да произведе довољно основа сумње у постојање криминалне активности који би оправдали даље вођење истраге. Из свега наведеног, међутим, јасно је да активна и систематска размена информација о прекограничном организованом еколошком криминалу и даље спорадична у најбољем случају, а заједничке истраге су ретко резултат координираног напора од самог почетка. Уместо тога, релевантне информације се често или уопште не размењују или се не размењују правовремено.

Заједничко предузимање одређених истражних радњи. Могући облик оперативне сарадње може се огледати у стављању на располагање особља и опреме потребних да би се изашло у сусрет захтеву за пружање међународне правне помоћи. Решавање молби у вези са случајевима прекограничног еколошког криминала је прослеђено локалним/регионалним специјализованим органима унутрашњих послова/тужилаштава или су специјализованим органима управе (нпр. министарство надлежно за питања просторног планирања и животну средину). Молбе за пружање помоћи могу се односити на различите ситуације, од релативно једноставног захтева за спровођење одређене истражне радње или прикупљања одређених података до захтева за спровођење свеобухватних и координисаних активности²⁷. Међутим, молба за пружање правне помоћи може се односити на вођење заједничке истраге од стране надлежних органа две или више држава, што се у пракси не дешава често, ако се узме у обзир чињеница да решавање случаја еколошког криминалитета у датом тренутку не представља приоритет у различитим државама (нпр. студија о прекограничној са-

---

²⁷ Toine Spapens, *Cross-Border Police Cooperation In Tackling Environmental Crime*, 9th INECE Conference 20-24 June 2011, British Columbia, Canada, <http://inece.org/conference/9/pre-conference-papers/>.

радњи Немачке, Белгије и Холандије показала је да је најчешћи разлог што се није реализовала заједничка истрага управо непостојање истог степена приоритета у појединим земљама)²⁸.

Помоћ процесно-доказног карактера. Уколико у складу са релевентним правним изворима о узајамној помоћи у кривичним стварима замолница испуњава све услове и надлежни органи се договоре о заједничком вођењу истраге у вези са одређеном криминалном групом или незаконитом активношћу, приступа се практичном раду усмереном ка извођењу, обезбеђењу или прибављању неопходних доказа. Проблем да службена лица надлежних органа једне земље не поступају у складу са захтевом за пружање помоћи услед недостатка времена, недовољно мотива или процене да се не ради о приоритетном задатку, може се превазићи уколико би се створила могућност да службена лица надлежних органа који су помоћ затражили буду присутна приликом извођења одређених истражних/доказних радњи, како би колегама из замољене државе помогли у смислу постављања одговарајућих питања лицима која се испитују, одузимања потребних предмета и уопште извођења доказа на начин и по поступку који су у складу са законом о кривичном поступку државе која је упутила молбу. Ипак, овакав начин сарадње у пракси би био повезан за знатним материјалним и временским трошковима, па не предствља стандардни облик сарадње. Редован пут за поступање по молби надлежних органа друге државе сам по себи је дуготрајан и сложен и подразумева укључивање надлежних полицијских, тужилачких и/или судских органа, а у одређеним случајевима и министарства правосуђа две државе²⁹.

Иако постоје многе препреке за правовремено и адекватно поступање по замолници, односно ефикасну сарадњу у смислу вођења паралелне и заједничке истраге, те препреке су неретко практичне, а не правне природе. Стога је поред стварања одговарајућег правног оквира за реализовање различитих видова сарадње, неопходно градити мрежу у коју би се укључили надлежни органи и националне/међународне институције. Додатна могућност је успостављање канцеларије за везу (какве су првобитно развијене у оквиру борбе против трговине дрогом), а које би могле донети тренутне резултате у решавању проблема еколошког криминалитета успостављањем директних комуникационих канала између земаља³⁰. У том правцу Канцеларија УН за борбу против криминала и трговине дрогом је 2000. године проширила своје функције³¹, тако да се сада међу активностима ове

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ http://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/COP5/CTOC_COP_2010_1/COTOC_COP_2010_1_E.pdf.

³¹ http://www.unodc.org/documents/WilflifeandFC/Resolution_55_25.pdf.

агенције УН-а налази и борба против организоване илегалне трговине биљним и животињским врстама. Такође, промовисано је Партнерство против транснационалног криминала - кроз регионалну сарадњу у спровођењу закона (*PATROL*) (*UNODC*)³², чији је циљ проширење употребе канцеларија за везу, кроз потписивање меморандума о разумевању за унапређење међународне сарадње између држава чланица. Уколико се напредак ових иницијатива буде огледао у ефикасним резултатима, могле би да се користе као модели за даље побољшање прекограничне сарадње у будућности и у другим регионима.

За функционисање прекограничне сарадње неопходно је постојање дефинисаног правног оквира за пружање узајамне правне помоћи у кривичним стварима, у смислу мултилатералних и билатералних уговора. Који од надлежних органа и институција ће бити укључени и конкретан ви сарадње, зависи од врсте помоћи која је потребна и државе о којој се ради. Тако, на пример, унутар Европске уније на снази је Шенгенска конвенција³³ која омогућава полицији земаља чланица да размењује информације за потребе вођења преткривичног поступка, а посебне истражне радње предузимају се на основу Конвенције о узајамној помоћи у кривичним стварима између држава чланица ЕУ³⁴. Међутим, ако помоћ тражи држава која није чланица ЕУ, одлуку о размени информације доноси национални надлежни орган, као што је Министарство правде, осим ако се не примењује специфичан уговор. Иначе примена конвенција о пружању међународне помоћи у кривичним стварима зависи првенствено од нивоа узајамног поверења у правни систем друге државе, те зато не чуди да се само неке од свеобухватних конвенција на глобалном нивоу односе и на случајеве еколошког криминалитета, са изузетком Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (2000), коју је до сада потписало 147 земаља. Према томе, сарадња се може заснивати на билатералним уговорима о узајамној помоћи у кривичним стварима између две или више држава, осим уколико не постоје регионалне конвенције, каква је на пример поменута Конвенција на нивоу Европске уније, која опет не решава питање међународне сарадње са земљама не-чланицама.

Из разлога непостојања међународне конвенције којом би се регулисало питање сарадње у борби против еколошког криминалитета од изузетног значаја су активности INTERPOL-а и регионалне иницијативе, односно мреже надлежних органа/релевантних институција.

---

³²http://www.unodc.org/documents/eastasiaandpacific/2011/border-crimes-vietnam/TNA_Viet_Nam_Report_Final.pdf.

³³ Schengen Implementation Convention (1991).

³⁴ Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the EU (2000).

3.1. Улога *INTERPOL*-а

INTERPOL као међународна организација координира и подржава операције спровођења закона широм света, између осталог и са циљем откривања и онемогућавања деловања мреже организованих криминалних група које су одговорне за различите типове еколошког криминалитета, у сарадњи са Секретаријатима Програма УН за заштиту животне средине, поменутих мултилатералних еколошких споразума и Светском царинском организацијом. У оквиру *INTERPOL*-овог је 1992. године формиран Комитет за борбу против еколошког криминалитета (*Environmental Crime Committee*) који је образовао две радне групе, Радну групу за борбу против илегалне трговине врстама дивље флоре и фауне (*Wildlife Crime Working Group*) и Радну групу за борбу против трговине опасним материјама (*Pollution Crime Working Group*), преко којих Комитет обавља своје функције у вези са различитим појавним облицима еколошког криминалитета.

На 79. Генералној скупштини *INTERPOL* –а која је одржана у новембру 2010. године једногласно је усвојена Резолуција којом се указује на потребу стварања Програма за борбу против еколошког криминалитета на нивоу *INTERPOL*-а, с обзиром на чињеницу да се ради о облику криминалитета који није увек одговорност једне државе, него захтева мултидисциплинарни и глобалан приступ, због комплексне и транснационалне природе³⁵. Том приликом је створен Међународни конзорцијум за борбу против против илегалне трговине врстама дивље флоре и фауне (*International Consortium on Combating Wildlife Crime*)³⁶, у чијем саставу су *INTERPOL*, Секретаријат *CITES*-а, *UNODC*, Светска банка и Светска царинска организација, а са циљем пружања подршке надлежним органима и институцијама на глобалном, регионалном и националном нивоу.

Само у последње две године, у вези са борбом против еколошког криминалитета, као успешне могу се навести следеће **регионалне операције** - операција *TIGRE*, усмерена на откривање илегалне експлоатације тигрова унутар њиховог природног станишта, спроведена у шест земаља, резултирала је хапшењем више од 25 појединаца; операције *HAZ* и *HAZ 2* усмерене против илегалног транспорта опасног отпада преко граница између САД и Канаде, резултирале су са 225 кривичних пријава; операција *MOGATLE* усмерена на борбу против нелегалног поседовања и трговине слоноваче у пет афричких земаља, резултирала је запленом више од 400 кг слоноваче и хапшењем око 30 људи; **глобалне операције** - операција *TRAM*, у фебруару 2010. године у којој је било укључено 18 земаља, усме-

35

<http://www.interpol.int/Public/ICPO/GeneralAssembly/AGN79/resolutions/AGN79RES03.pdf>

³⁶ <http://www.cites.org/eng/prog/iccwc.shtml>.

рена на илегалну трговину традиционалним лековима који садрже састојке порекла од дивљих животиња, резултирала је запленом илегалних производа у вредности више од 10 милиона евра; операција *RAMP* усмерена против илегалне трговине угроженим врстама гмизаваца и водоземаца, у којој је било укључено 51 држава са свих пет континената, резултирала је одузимањем неколико хиљада животиња као и производа у вредности од више од 25 милиона евра³⁷.

Искуство последњих међународних операција које је иницирао и координирао *INTERPOL*-ов Програм за борбу против еколошког криминалитета допринело је уочавању области у којима би се могле побољшати будуће операције, тако да су дате препоруке које се односе на потребу знатнијег укључивања *INTERPOL*-а у будућим операцијама и чешће коришћење савремених оперативних система комуникације, те на потребу за координацијом националних оперативних планова, стварање униформисаних стандарда извештавања и побољшањем размене обавештајних података, укључујући ефикасно коришћење система безбедности и службених портала и унапређење међународних капацитета за анализу података.

Без обзира на успех поменутих акција и на максимално коришћење специјализованих алата *INTERPOL*-а, као што су међународни безбедносни комуникацијски системи, базе криминалистичких обавештајних података, криминалистичка аналитичка експертиза, с обзиром да се ради о све израженијем глобалном проблему, *INTERPOL* настоји да прошири постојеће партнерство са релевантним надлежним органима и специјализованим организацијама, како би се изградила координирана мрежа у коју би се укључили релевантни актери у борби против еколошког криминалитета.

3.2. Регионалне иницијативе за сарадњу

На европском континенту свакако да је најзначајнија улога *EUROPOL*-а, као регионалне полицијске организације чији мандат је 2001. проширен и на унапређење сарадње надлежних органа држава чланица у борби против активности организованих криминалних група у области еколошког криминалитета. Осим тога, 1992. године формирана је Мрежа Европске уније за имплементацију и спровођење еколошких прописа (*The European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law (IMPEL)*³⁸), међународна непрофитна асоцијација органа и институција надлежних за заштиту животне средине у земљама чланицама (тренутно има 45 чланова/надлежних институција у 32 земаље чланице). Циљ

---

³⁷ <http://www.interpol.int/Public/EnvironmentalCrime/>.

³⁸ <http://impel.eu/>

Мреже је да стварање неопходног подстицаја у Европској унији како би се остварио напредак у обезбеђивању ефикасније примене закона о животној средини, те као таква представља форум за сарадњу, размену, преглед, разумевање и примену добре праксе у примени и спровођењу еколошке регулативе. Језгро активности *IMPEL* -а односи се на размену информација и искустава о имплементацији и спровођењу постојећих европских наднационалних и националних еколошких прописа, укључујући и питања кривичноправне заштите животне средине.

На северноамеричком од 1994. године у оквиру Комисије за заштиту животне средине (*Commission for Environmental Cooperation (CEC)*)³⁹, Канада, Мексико и САД заједнички делују на заштити окружења. Улога Комисије односи се на решавање регионалних еколошких проблема, спречавање евентуалне илегалне трговине и решавање сукоба у области заштите животне средине, као и на ефикасну примену закона о заштити животне средине. У оквиру Комисије формирана је Радна група за имплементацију која је направила велики напредак у сарадњи у области заштите животне средине препознавши потребу за побољшањем капацитета за мониторинг и примену закона који регулишу прекогранично кретање опасних отпада и супстанци које оштећују озон, као и за кооперативним приступом спровођењу домаћих закона, укључујући и оне којима се имплементира Конвенцију о међународној трговини угроженим врстама дивље флоре и фауне, кроз рад Северноамеричке радне групе за заштиту дивљих врста (*North American Wildlife Enforcement Working Group*).

На афричком континенту су иницијативе за борби против трговине угроженим врстама најразвијеније, као реакција на интензивни криволов подстакнут илегалном трговином појединих дивљих врста фауне и флоре. Да би се на адекватан начин одговорило на постајање све израженијег проблема, у септембру 1994. године закључен је међувладин споразум земаља источне и јужне Африке у циљу предузимања заједничких напора да се сузбије илегална трговина дивље фауне и флоре, тзв. Лусака споразум⁴⁰, који је почео да се примењује у јуну 1999. године, када је формирана Радна група Лусака споразума. Радна група је закључила споразуме о сарадњи са секретаријатима INTERPOL-а, Програма УН за заштиту животне средине (*United Nations Environmental Programme (UNEP)*), Конвенције о међуна-

³⁹ <http://www.cec.org/>

⁴⁰ Оригинални назив Споразума је Lusaka Agreement on Co-operative Enforcement Operations Directed at Illegal Trade in Wild Fauna and Flora. До данас Споразум је ратификовало шест држава: Република Конго, Кенија, Танзанија, Уганда, Замбија и Краљевине Лесото, а земље потписнице су и Јужноафричка Република, Краљевина Свазиленд и Етиопија. За додатне информације посетити сајт: <http://www.lusakaagreement.org/>

родној трговини угроженим врстама дивље флоре и фауне (*the Convention of International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)*), Светске царинске организације (*World Customs Organization (WCO)*) и Организације за заштиту дивљих врста фауне (*Organization for conservation of Wild fauna (OCFSA)*). Улога Радне групе се односи на координирање и олакшавање међународне и регионалне сарадње на сузбијању еколошког криминалитета; јачање капацитета локалних и националних органа за спровођење закона кроз обуку и програме подизања свести; прикупљање, анализу и размена информације о илегалној трговини дивљих врста фауне и флоре; истраживање случајева прекограничне трговине дивље фауне и флоре и кршења националних еколошких прописа уопште; рад са међународним агенцијама, и спровођење регионалних заједничких операција са релевантним националним, регионалним и међународним организацијама.

4. Закључак

Супротстављање озбиљном глобалном проблему какав је еколошки криминалитет и ефикасно спровођење еколошких прописа захтева укључивање што већег броја релевантних актера, односно интеринституционалну сарадњу између локалних, регионалних и међународних, владиних и невладиних организација. Постојање одређеног броја казних одредаба дифузно распоређених у различитим конвенцијама и непостојање међународног уговора који би на свеобухватан начин регулисао еколошки криминалитет и створио оквире институционалне сарадње између надлежних органа држава потписница не значи само по себи да је супротстављање еколошком криминалитету немогуће или неефикасно. У сваком случају, да би такво супротстављање било успешно, неопходно је створити оквире за сарадњу и комуникацију између држава, односно надлежних институција и органа. Из разлога непостојања међународне конвенције којом би се регулисало питање сарадње у борби против еколошког криминалитета од изузетног значаја су активности *INTERPOL*-а и регионалне иницијативе, односно мреже надлежних органа/релевантних институција.

*Milana Pisarić, Assistant
Faculty of Law Novi Sad*

Combating Transnational Environmental Crime

Abstract

Environmental crime is a serious and growing international problem, and one which takes many different forms. It is not limited to criminals polluting the air, water and land and pushing commercially valuable wildlife species closer to extinction; it can also include crimes which speed up climate change, destroy fish stocks, annihilate forests and exhaust essential natural resources. These crimes can have a harmful impact on the economies and security of multiple nations, in some cases they may even threaten the very existence of a country or people. Furthermore, a significant proportion of both wildlife crime and pollution crime cases point to the involvement of organized crime networks. This is evidenced by the detailed planning of operations, substantial financial support, the careful management of international shipments and massive profits. Still, to date, transnational environmental crime has been poorly attended to by the transnational organised crime and transnational policing discourse. National and international institutions have prioritised other forms of organised crime, giving little thought to the nuances of environmental crime and how they should be reflected in policing. Intention of this paper is to point out the importance of international cooperation and to point out the its good examples.

Key words: environmental crime, international cooperation